

I
Catoia

Sí, sóc Catoia. Catoia l'Enfarinat.

No he estat mai com els altres. Mai. Perquè sóc Catoia. I també perquè sóc enfarinat.

A Sant Genièis no ho sap ningú, que sóc Catoia. No ho sap ningú, que sóc enfarinat. Però ho sé jo.

Jo, Amans Baptista Blasi Codomièr.

Codomièr sóc a Sant Genièis. I encara més Amans. I m'agrada de ser Amans. Sant Amans, primer bisbe de Rodès...

Al meu país la meva mare em deia Manson. No tenia altre nom: Manson; que és el diminutiu d'Amans.

Però quan vaig anar a l'escola... La meva mare m'hauria volgut fer entrar a l'escola per Pasqua. El mestre no em va voler. Vam haver d'esperar fins l'octubre: per un temps de tardor, un dia de vent de dalt i de castanyes.

A Sant Genièis no el coneixen, el vent de dalt. Al meu país, al Segalar...

La meva mare em va posar la bruseta negra tota nova. Em va donar la bosseta amb tres crespells a dintre. Em va agafar de la mà.

Al pati de l'escola, només de veure'ns, els altres infants van deixar de jugar. I ens miraven. Jo estrenyia les mans de la mama.

Vam anar a veure el mestre al seu despatx per escriure el meu nom en no sé quins registres.

El meu nom... ¡Ah, el meu nom!

La meva mare em va deixar al pati sense ni gosar fer-me un petó. Els altres ens miraven. Jo m'estava contra la paret, la bosseta dels crespells sota el braç. La meva mare se n'havia anat.

«Catoia... Catoia el menut... Catoia...»

¿Quin d'ells ho va dir primer? Ara tots els infants m'envoltaven i em signaven amb el dit: «Catoia...»

Jo encara no entenia qui era en Catoia. Amb el dit xic els signava també. I vaig cridar com ells:

«Catoia...»

Tots van picar de mans. Van saltar com uns bojós. Se m'acostaven encara més.

«Catoia. Catoia... en Catoieta...»

I em van treure la boina del cap. Me la van llançar lluny. D'una revolada em van prendre la bosseta dels crespells i la feien saltar a puntades de peu.

Llavors ho vaig comprendre. Jo era en Catoia. Però ¿per què era en Catoia? Em vaig girar de cara a la paret i vaig plorar. Va venir el mestre, de segur que per consolar-me. Però ¿com em podia donar consol? ¿Jo era en Catoia!

Quan vam sortir, a les onze, la meva mare m'esperava a la cantonada. Me li vaig acostar amb els ulls plens de llàgrimes, sense poder parlar, ofegat pels sanglots.

Em va fer tot de petons per més que els altres, que passaven i se'n reien, ens miressin.

—¿Que no t'agrada l'escola? —em preguntava ella—. Però ¿què tens, pobre Manson?

—Catoia... —deia jo, entrebancant-me—. Catoia...

Aleshores em va agafar a coll i em va dur a casa com un nen petit.

I un cop a casa va cridar el pare i l'avi. La meva mare feia uns crits i m'estrenyia encara amb més força:

—Me n'aniré d'aquí —udolava—. Me n'aniré sola si cal. En un país on ningú no ens conegui.

El meu pare no deia res. L'avi es va treure el barret. ¡Aquells cabells blancs tan llargs damunt les espatlles! L'avi va parlar, lentament:

—Recorda-te'n, dona, i tu també, Amans, per tal que patiu. Més ha patit Nostre Senyor...

L'avi es va senyar. Nosaltres amb ell. Després es va tornar a posar el barret damunt dels seus cabells d'enfarinat.

II

La farina

Senyor, ¿fins quan?
¿Fins quan encara?
Senyor, ¿fins quan?

A casa meva no teníem electricitat quan ja a tot el poble n'hi havia. Fèiem servir un llum de petroli o millor encara una llanterna o una llumenera. I sobretot una llàntia d'església. Terrissa blanca del dipòsit, coure rossenc del bec, coure vermell de la cadena penjada a la fusta negra. La flama curta dins el vas llarg. Una claror dolça que queia sota la tapadora de porcellana.

«Permeteu-nos, oh Déu meu, permeteu-nos que us diguem en la simplicitat del nostre cor com és amarg el calze que heu abocat damunt nostre. Fa temps que ens planyem sobre els enderrocs dels vostres altars, sobre les ruïnes del vostre santuari que ha estat presa del cisma i l'heretgia, sense pastor des de fa més de vuitanta anys... Escolteu, doncs, oh Déu dels nostres pares, oh Déu meu, refugi nostre, oh Salvador nostre, escolteu els sospirs i els gemecs dels vostres fills.»

I aquí l'avi callava com si ja no pogués dir res més. Tots nosaltres agenollats a terra, mirant la llàntia amb el cap enlaire, cridàvem, encara un altre cop, picant-nos el pit:

Senyor, ¿fins quan?
¿Fins quan encara?
Senyor, ¿fins quan?

Pregàries llargues del vespre, meditacions i rosaris. Pregàries també al matí, un cop llevats, i tots junts els àngelus, la benedicció de la taula abans de cada àpat i les gràcies després.

A casa meva ¿quants érem? L'avi, l'àvia, la tia Trogècia, el meu pare, la meva mare i jo... ¡La claror dolça de la llàntia ens guardava a tots!

Però a la meva mare no li agradava la llàntia. Més s'hauria estimat l'electricitat. Era sempre la tia Trogècia qui tenia a punt la llàntia, l'encenia i l'apagava.

Era també la tia Trogècia qui m'ensenyava la pregària. I això que la meva mare bé la sabia.

La meva mare, que tant havia fet per dur-me a escola. Perquè jo fos Catoia.

«El dit de Déu és aquí en les nostres afliccions llargues i inacabables, però és també aquí en la perseverança dels fidels que, sense socors, sense gens de consol, esperen l'ajut de Déu.

»Els nostres pares han viscut a part. Al cementiri els nostres llocs són marcats al racó dels rèprobes. I aquests malnoms que ens donen per menyspreu; però la nostra religió és la verdadera.

»De segur que la sort que ens toca és el Signe; una prova dura, però també un mèrit. Tots els sagraments són a la creu. ¿I on trobaríem els sagraments si no portéssim cadascú la nostra creu?

»El qui és escarnit i insultat, si respon humilment, diu Nostre Senyor, em desclava gairebé de la creu...»

Sèiem ara al voltant de la taula. ¿Què en podia comprendre jo a la meva edat? L'avi parlava hores seguides. Només deixava de parlar per sospirar; després hi tornava:

«El meu pare parlava farfallós. Era catòlic. Som catòlics. Però ell no ho sabia pronunciar. D'aquí ve el malnom que ens donen ara de pares a fills. No ens han mancat malnoms a nosaltres ni als nostres germans: il·luminats, bardissaires, pobrissalla, entossudits, rebecs, plombats. Malnoms que donen testimoni de la nostra fidelitat. Blancs, també; ¡blancs! Tinc els cabells blancs de la vellesa però m'hi poso encara farina blanca com feien els avis dels nostres avis. Ells no es tallaven mai els cabells. Els duien fent una cua al clatell que es lligaven amb una cinta de vellut negre. Se'ls deixaven anar per prendre la santa comunió, quan n'hi havia. ¡Els blancs! Amb nosaltres viu la farina...»

III

La comunicació

«Tant se val que en Manson sigui desgraciat a escola. D'aquesta manera no hi tindrà voluntat», deia l'avi. «Quan els freres i monges de la falsa religió eren els amos de totes les escoles guardàvem la canalla a casa i els ensenyàvem a la nostra manera per no comunicar amb els cismàtics. Avui a l'escola el mestre no parla de religió. És com si fos un capellà constitucional que no conegués Déu. Per a nosaltres Déu ho és tot. Ara, que jo ho trobo bé, que el nen sàpiga de llegir per poder estudiar els nostres llibres. I és per això que cal també que vagi a escola, però sense lligar-s'hi gaire. La comunicació comença pels lligams.»

La comunicació era la cosa que més repugnava a l'avi. Per la comunicació s'havia perdut l'Església santa. I fins i tot el papa, que havia comunicat amb els cismàtics.

¡Que de vegades no em va contar l'avi la història de la creu!

«Recorda-te'n bé, minyó; el meu pobre pare va aixecar una creu sobre la pedra gran, a l'hort, a la vora del camí. La pedra hi és encara. Al mig és foradada, però el forat és ple de terra. La creu era de fusta, alta de més d'una cana. Jo vaig ajudar el meu pobre pare a plantar-la. Hi vam anar tots els de casa i vam resar davant la creu. El meu pare la va beneir amb algunes gotes d'aigua beneïda dels capellans antics. Sí, però els de la falsa religió quan passaven davant la nostra creu es treien el barret i les dones se senyaven... ¡Així era profanat pels cismàtics el testimoni de la nostra fe! Plorant, el meu pare va arrabassar la creu. Com que era beneïda, la va cremar a l'hort. El meu pare, catòlic verdader, que mai no va comunicar. Era farfallós. *Catòlic*: el mot que no podia pronunciar. I tu, Manson, ¿és que te n'averkonyiries, del teu besavi?»

Amb vergonya o sense, jo era la riota de tots els infants de l'escola. Catoia... en Catoieta... Però ¿de què servia plorar? Era així. Prou que plorava la meva mare. M'acompanyava a escola i a l'hora de la recreació, quan sortíem al pati, entre classe i classe, anava i venia pel camí del costat del pati. Em veia i no em podia ajudar; la tanca ens separava.

¿I el mestre? ¿Què hi podia fer? Vigilava que els altres no m'estufessin, que no em prenguessin res. I després...

Però ve que tot es fa costum. El costum d'abaixar el cap, de no dir res, de respondre quan et criden per un malnom. La meva mare no s'hi acostumava pas. És més: un vespre, després de la pregària, va gosar dir:

—Aquest nen no es pot quedar en aquest poble. Els altres l'escarneixen massa. Si voleu me l'enduré al meu país, a l'Albigés, a casa meva. El meu pare i la meva mare, que són també els seus avis, el tindran. I allà baix serà una criatura com els altres; els seus companys no se'n burlaran. A l'Albigés ningú no en fa cap cas, d'això de la religió...

—Prou et veia venir, filla —va tallar en sec l'avi—. D'ençà d'aquella heretgia de fa tant de temps, res de bo no ha sortit mai de l'Albigés. I tu no hauries entrat mai com a nora en aquesta casa si el pare del teu pare no hagués nascut al Taulan de Vilacomtal, un parent d'Albespin que tots recordem al Roerga. A l'Albigés ningú no fa cap cas d'això de la religió perquè ja no n'hi ha. No hem de comunicar amb els cismàtics, però menys encara amb els pagans. A l'Albigés el nen perdria la fe. Filla meva, el tindrem aquí. Perquè pateix, perquè és desgraciat, anem a dir tot seguit un rosari de més per ell; que Déu i la Verge Maria li donin la força de resistir. I aquest rosari que direm de més, el direm cada vespre amb aquesta intenció. ¡Tots de genollons! En el nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant...

IV

La meva casa

¿Per què dic la meva casa? Mai no n'he tingut, de casa. La de Sant Genièis no era pas la meva, sinó la nostra.

S'aixecava al carrer major a mig camí entre l'hospital i l'església. Des del carrer no es veia més que una paret llisa i blanca. Tres finestretes a baix, quatre finestretes a dalt, els finestrans de les golfes, la canal i la teulada grisa amb la xemeneia roja a la carena.

Un passadís travessava la casa, tancat amb un portal gran de fustes negres a dos batents que calia obrir del tot quan entrava un carro. En un batent del portal hi havia una porteta per entrar les persones, tan estreta que calia passar-hi d'un en un.

De la part de dins hi havia un tronc de freixe per apuntalar la porta i dos forrellats que s'havien de passar cada vespre.

Amb el portal tancat el passadís servia de cobert. S'hi podia aixoplugar un carro. El cup de pitjar raïm era en un racó, a mà esquerra, al costat mateix del celler. A mà dreta s'obria la porta de la cort.

Després venia la clastra tancada entre la casa i l'estable, que feia també de pallissa, i els altres edificis i les parets altes que l'envoltaven pertot arreu; a mà esquerra el porxet del forn de pa, el femer sota un emparrat, l'escala i el portellet per anar a l'hort, a mà dreta el porxo on dóna l'aigüera amb una altra cort a sota, el fornet per fer coure la calderada dels porcs.

Per la part del fornet hi havia un altre passadís que travessava l'estable. Era tancat per un portal també a dos batents, que calia obrir per anar a l'era de darrere.

El pou era al costat de l'estable de les vaques. En trèiem l'aigua amb una bomba de cadena i rajava per una canal de fusta en un abeurador de pedra.

Els estables i els cellers ocupaven tota la part baixa de la casa. Es pujava a dalt per una escala de graons de pedra. A la galeria hi havia dues portes: la de l'aigüera, la de la casa.

Però, quan parlàvem de la casa, nosaltres més que res volíem dir la cuina. Era una sala gran i negra de sutge, la taula al mig, la xemeneia alta amb els clemàstecs i els capfoguers, la llenyera al costat, cap al carrer, i la pastera; a la banda oposada, el raconet de les olles i l'escudeller. La finestra de vidres petits quasi no deixava entrar claror de dia. El llit dels avis, emmarcat per l'ombra, s'endevinava només entre les cortines tirades. Penjat de les bigues s'assecava la cansalada de l'any amb aquella cotna rossenca. La llonganissa serpentejava per un varal. Les salsitxes penjaven, l'una darrere l'altra, d'un varal més gruixut; al capdamunt del varal hi havia la bufeta, ben rodona, amb tres pèsols a dins per fer ballar els morts que s'apareixien de nit. Sobre unes lleixes ben altes, al voltant de les parets, sobreixien els topins amb les tapadorettes damunt per guardar millor el llard. Els pernils s'amuntegaven a la xemeneia per anar-se fumant... Les altres bigues tenien cebes i panotxes de blat de moro. Però el que comptava era la carn de porc que havia de durar tot l'any.

Claror dolça de la llàntia, calor bona del foc: la meva casa. Ara que ja no és meva, que mai no ha estat meva.

A la campana de la xemeneia, sobre la lleixa, una creu de noguera, encerada, i clavat al damunt, un Nostre Senyor de plata vella. De cada costat, per adornar-lo, tots els llums i llantions com si fossin canelobres. La nostra casa era també la nostra església.

La cambra del capellà

De la cuina sortia una porta i les habitacions anaven seguides sense cap corredor. Per anar en una cambra s'havia de passar per l'altra i cadascuna tenia el seu nom.

La primera era la del rellotge. Aleshores hi dormia jo. El rellotge era a l'alcova; la caixa alta i estreta sense vidre, l'esfera grisca sense res de llautó. A la nit, quan em desvetllava, sentia tocar les hores. En aquella cambra es guardava la farina, a saques plenes, sobre un banc. Al damunt hi havia la post del pa. Del costat del meu llit sortia l'escala de les golfes. Al vespre s'havia de tancar bé la trapa perquè si no les rates m'haurien caigut al damunt.

La segona cambra era la del capellà. La tercera i darrera, «la cambra de lluny». Tenia una porta que donava a l'hort. Era la del pare i la mare.

La cuina queia damunt de la cambreta de les patates, la cambra del rellotge sobre una cort de porcs, «la cambra de lluny» sobre el celler. Però la cambra del capellà queia sobre el passadís de l'entrada.

S'havia de pujar per una escala amb tres esglaons per entrar en aquella cambra. Era més estreta i semblava més llarga que les altres perquè no tenia tota l'amplada de la casa. Un envà de posts emblanquinades la separava del graner i s'hi obria una finestreta que donava a la clastra.

S'hi pujava per l'escala, s'obria la porta i cada vegada, abans d'entrar en aquella cambra, ens havíem de treure la boina i senyar-nos.

Tot era blanc allà dins: la calç fresca de les parets, el llit de la tia Trogècia al fons, tapat amb un cobrellit de cotó fet de ganxet, les cortines de la finestra, una altra cortina penjada a mitja alçada de l'envà del graner.

Havent entrat ens havíem de girar i adorar. Arran de porta, a la vora de la finestra, hi havia una calaixera. Damunt de la calaixera, unes tovalles blanques de fil. Sobre les tovalles blanques, al mig, un copó d'or amb la tapadora al damunt i la creu. Dos canelobres de plata, un de cada costat, i cada un amb el seu ciri. A la paret de damunt la calaixera, amb un marc negre, una estampa vella de colors pansits: la Sagrada Família.

Molts anys enrere un Codomièr havia estat capellà, capellà catòlic de la verdadera religió. Exercia el seu ministeri cap amunt, a l'Aubrac. ¿Quant de temps s'havia amagat? Per més revolucions, guerres i persecucions, cada any tornava a casa seva, al Segalar, a beneir els seus germans. Aquesta era la seva cambra.

Fidel a Déu, fidel a l'Església, també va tornar a casa seva per morir, aquí, en el llit de la tia Trogècia, sense renegar de res.

Ens havia deixat tots els seus llibres. Omplien tres prestatges, darrere la cortina, a l'envà del graner.

Ens havia deixat també el copó de les seves misses, un copó consagrat, curull de la presència de Déu. Però ja feia temps d'això, anys i anys; les espècies santes s'havien anat consumint i avui el copó era buit.

La tia Trogècia passava les hores en aquella cambra, escombrant, fregant, encerant per tenir-ho tot net. També s'havien de canviar les cortines sense esperar que es descolorissin. Per mudar les tovalloles de damunt la calaixera s'havia d'agafar el copó entre totes dues mans.

Quan tot era net i polit, la tia Trogècia resava; cada hora del dia tenia la seva pregària, i la seva, cada setmana i cada estació de l'any. Després llegia algun llibre enquadernat de negre, després meditava o adorava. Perquè no es quedés glaçada, a l'hivern l'àvia li entrava una escalfeta amb brases. La tia Trogècia ni se n'adonava.